

Jeugdherinneringen

*Geschreven door Johanna Egbertina Schoemaker
met aanvullingen en commentaren van Nel Rümke-Bakker*

De ligging van Broek in Waterland

Broek is een heel ander dorp dan de streekdorpen aan weerszijden van de Zaanstreek. Waterland ten Oosten van het Noord-Hollands kanaal bevat veel kleine droogmakerijen en daartussen kris-kras sloten en watertjes. Rondom Broek de Broekerveer, de Belmermeer en de Noordmeer, bij Buiksloot de Buiksloterveer en bij de Monnikendam de Monnikmeer, 't land in deze bemalen droogmakerijtjes was vrij droog, de rest erg nat, al wordt het natuurlijk ook bemalen. De meeste boerderijen, voorzover ze niet langs de dijken liggen, zijn alleen per boot en fiets te bereiken. Ook dokter bezocht zijn patiënten buiten het dorp per roeibootje; voor 't roeien had hij een vaste man (Houtman). Als 's winters het ijs sterk was, per grote slee (toog noemden we die); een warme stoof erin, een plaid om de benen; Houtman op de schaats erachter.

Instrumententas vòòr in de toog. In de 'kwakkeltijd' tussen vorst en dooi **moest** mijn vader wel met paard en rijtuig (bij sneeuw enz), hij moest dan helemaal over Monnikendam omdat er geen wegen waren. Dit is na '16 verbeterd. Indertijd reed je **op** de Zeedijk (gevaarlijk bij storm), nu is de weg onder aan de dijk. De meeste kinderen werden niet door de baker gehaald. Bij het 'eerste hanengekraai' haalde men mijn vader, die daardoor soms uren en uren bij een bevalling zat en door de grote afstanden niet wegkon en dan probeerde de oude vrouwen (altijd minsten twee, meest burens aanwezig) aan 't vertellen te krijgen over 'vroeger', sprookjes, ze aan 't zingen te krijgen.(NB)

Tussen vriezen en dooien zal 't wel eens moeilijk zijn geweest. Hij is wel een paar keer door het ijs gezakt. Zijn opvolger Parree heeft direct een motorfiets genomen. Als dokter Bakker in Holysloot moest zijn, moest hij het hele Holysloter die over. 't Hoorde niet onder de gemeente maar wel onder dokters rayon. Stel je dat eens voor, midden in de nacht soms. Een vroedvrouw was er niet. De meeste kinderen werden door de 'baker' gehaald.

Alleen de baker Anne van Evert (Lof) probeerde wel eens 't kind te halen. Tegen deze dingen streed mijn vader heftig met het oog op infecties en deelde haar een fiks standje toe en ried mensen af haar als baker te nemen. (NB)

Geïsoleerd was het dorp zelf niet. Het leefde van Amsterdam, waar het per behoorlijke weg, tram en vaart mee verbonden was. De Broekerveer loop van het Noord-Hollands kanaal naar Edam, het eerste gedeelte van Schouw door de ringvaart van de Broekerveer, in het dorp was die bebouwd, de weg dan die er langs loopt, naar Amsterdam. Het dorp omarmt als het ware het Havenrak, een flink wateruitwas van de Broekerveer. Het is later erg bedorven door de aanleg van de grote weg, volkomen in tweeën gesneden.

De staffersboeren

Wie woonden er? In mijn jeugd 1100 à 1200 inwoners, in de gemeente met Zuiderwou (300) en Uitdam (100) totaal zo'n 1500. In de eerste plaats de boeren, geen arme zandboeren, geen rijke kleiboeren, daar tussenin. Verreweg de meeste melk werd verkocht in Amsterdam, niet door de boeren zelf, maar door slijters die we staffersboeren (stadvaartsboeren) noemden. Elke morgen heel vroeg, ca zes uur, vertrok de 'melkboot', waar alle melk werd heengebracht. Om drie uur kwam ze terug. Onze school ging om drie uur uit; vanwege de kinderen uit de omtrek hadden we maar één uur 's middags. 't Was voor ons een vermaak naar de aanlegplaats van de melkboot te hollen. Soms waren we net op tijd. Er waren er altijd wel enkele die dronken van de boot kwamen.

Er werd onder de stadvaartsboeren vrij zwaar gedronken. Als ze in café's in Amsterdam melk brachten, kregen ze vaak een 'slokke' maar ze moesten soms drank kopen (net als 't brood afnemen bij de bakkers). Onder degenen die dronken had je twee soorten: 1. die het drinken direct lieten als ze niet meer naar stad gingen, 2. de 'echte' drinkers, heel vaak erfelijk belast (epilepsie in de familie, zenuwziekten, debielen, KZ-dronkenschap). Mijn vader deed eens een enquête maar de families waren onderling zo verwant als je een

of twee geslachten verder kwam, dat hij niet tot concrete resultaten kwam. Hij had later met Meerenberg (nu Santpoort) daarover wel contact.

Op uitvoeringen dronken de stadvaartsboeren wel fiks, bv een hele fles port de man (natuurlijk niet allemaal!).(NB).

Ze aten in Amsterdam hun brood in een café. Er waren heel wat staffersboeren, kleintjes met een armelijk bestaan, ook grote met knechts. De familie Wiedemeyer bijv. behoorde tot de welgestelden in het dorp. Gerrit van mijn leeftijd is onderwijzer geworden, Jannie trouwde met een onderwijzer, Kees woont nog in Broek.

Maar dan had je de familie Pels, ook met een grote zaak, die raakte volkomen aan lager wal door onmatig drinken van de baas. De jongste zoon, Klaas, wou altijd beslist met mij 'gaan', maar ik was nog lang zo ver niet. Hij was nota bene zestien toen hij naar Amerika vertrok. Hij wou sparen, 'op stro slapen', om mij te laten overkomen. 'k Heb er niet op gewacht, maar vond het wel erg gewichtig toen. Hij trouwde in Amerika 'toch met een onderwijzeres', zei z'n zuster.

In Broek zelf werd weinig gedronken, behalve tijdens de kermis, verkopen, e.d.. Er waren drie cafés, het stationskoffiehuis en een klein stiekem kroegje, maar stuk voor stuk zijn ze verdwenen. Aan het Havenrak staat nu het 'Broekhuis', maar voor de toeristen. De cafés moesten het hoofdzakelijk hebben van bijeenkomsten e.d.. Er was een levendig cultureel dorpsleven (daarover later). De eigenaars behoorden echt tot de burgers, behalve de eigenaar van het kroegje, 'Keessie van Wum'. Ik was spookbang voor die man, ten eerste al om het stiekeme kroegje (een verlofzaakje 'waar drank verkocht werd'). 'k Heb eens een flink pak slaag van hem gehad. Ik kwam hem tegen in schemeravond, alleen, en zei, door die angst waarschijnlijk: "Dag meneer Keessie van Wum". Nou werd hij natuurlijk nooit meneer genoemd en Keessie van Wum was een scheldnaam. 'k Heb het geweten, hoor.

De middenstand

Verder had je in Broek een groot aantal middenstanders, enkele flinke, meest kleintjes met nauwelijks een bestaan. Zes bakkers nota bene en een 'koude bakker' met brood uit Amsterdam. Een van die zes bracht per bootje brood rond in de omtrek, veel roggebrood, maar de anderen moesten het hebben van het dorp. En als je dan bedenkt dat heel wat brood werd meegenomen door de staffersboeren, kun je nauwelijks beseffen hoe ze konden bestaan. De staffersboeren hadden in Amsterdam allemaal wel een of meer bakkers tot goede klant. Waterbrood werd niet gegeten.

Ik had twee vriendinnetjes, Hil en Iet Molenaar, dochters van een bakker, en heb er zelf als kind wel een en ander van gemerkt, hoewel armoede altijd zorgvuldig verborgen werd. Hil en een jonger zusje zijn tijdens de grote tbc-epidemie, waaraan de meeste van mijn klasgenootjes als jonge mensen gingen, gestorven.

Geen jonger zusje. Jansje trouwde later met Jan Dobber. Wel haar verloofde Roelof Schipper en diens zusje Berta Schipper en later diens vader en ik meen ook de moeder. Hillie Schipper bleef alleen over.(NB).

Toen mijn moeder in het dorp kwam wonen in 1887, nam ze als bakker Molenaar aan, de dichtstbij wonende, maar de man zei: "Nee mevrouw, dat zijn we hier niet gewend; ieder op zijn beurt." Zodoende hadden we elke maand (of week dat weet ik niet meer) een andere bakker. Een aardig staaltje van saamhorigheid. Dat was de grootvader van mijn vriendinnetjes; hun vader bakte heel slecht brood. Wanneer het zijn beurt was, mopperden we hevig en kregen dan altijd dat verhaal. Vader zegt: "De man was misschien te arm om zijn oven behoorlijk te stoken". Zijn 'schootjes' waren wel lekker, maar Moe wel te duur.

Molenaar verdiende nog wel wat via een broer in Amsterdam die een winkel had. 'k Heb heel vaak geholpen zoute krakelingen inpakken in blikken doosjes voor de verkoop in Amsterdam. En in Sinterklaastijd taai en pepernoten, met Kerstmis duivekater die heel anders was dan de Zaanse. Tegen elkaar aan gebakken hoge ruitvormige stukken, aan de kant van de plaat een reep die later als 'katerkorst' verkocht werd. De bakkers verkochten veel centsgoed, een kleine taai, een cent pepernoten, koekkrumels.

Je vader zei altijd van de oude Molenaar: "'t Is een beste man maar een slechte bakker". Toen zijn zoon (Jan M.) de zaak overnam, ging die hollend achteruit. Deze man had toevallen en een moeilijk karakter, bakte zijn krakelingen steeds kleiner, ze werden per 'zoveel stuks' verkocht. Zijn kadetjes waren oneetbare plaatbroodjes. (NB)

M'n vader verdiende f 1200 per jaar met vrij wonen. Een groot brood kostte 10 cent, 1 liter melk 8 ct, de aardappels gingen per kop, niet per gewicht, de prijs weet ik niet. 's Woensdags moesten we aan de Weeshuistuin die verpacht werd, voor een dubbelkje gare bieten halen, een maal groente voor zeven personen. Bij Kennedy (Deze naam werd in het dorp uitgesproken als Kennedij.) die er naast woonde, tevens schilder en behanger.

Ik denk dat je gare bieten moest halen bij Langenberg, groenteboer, die achter Kennedy woonde en daarachter tuin had. De groenteboeren Nooy en Langenberg haalden hun groenten, Nooy met een grote pieremegoggel, uit Amsterdam, Langenberg met de jol uit Purmerend. Een hele roei lijkt me dat nu toe. (NB).

Tegen Sinterklaas gingen arme vrouwen, meestal weduwen, met een trommel en een mand aan de arm het dorp door om wat te verkopen. Vader heeft ze ook aan de Zaan gekend, kiepers noemt hij ze, in Broek ken ik er geen naam voor. In de mand taai en pepernoten, in de trommel speculaas. Zo arm als de bakkers waren, zouden dit toch nooit hun eigen vrouw of dochter laten doen. Het dorp sprak er altijd schande van dat Kennedy zijn vrouw liet werken. Als hij ergens ging behangen, kwam zij altijd mee om te helpen. Moe zei: "Kijk, dat vind ik nou mooi, dat een vrouw haar man helpt". De vrouw glunderde helemaal: "O mevrouw, u moest eens weten hoeveel kwaad erover gesproken wordt".

Typisch dat mijn moeder altijd 'mevrouw' genoemd werd. In alle dorpen is het altijd de 'juffrouw van de meester'. (Gé zegt: dat heeft onze dienstbode ingevoerd die in Amsterdam gediend had)

Over de verloting op Sinterklaasavond van taai en opgemaakte koeken, kun je alles lezen in de *Camera Obscura*. Uiteraard in Broek op kleine schaal.

Zo scharrelden al die kleine middenstandertjes het leven door, een groot aantal snertwinkeltjes waar garen en band verkocht werd, veters, potloden en griffels, postpapier per velletje, zuurtjes, drop, 'een cent van 't blad', maar soms ook petroleum of klompen.

De winst op petroleum van de kleine winkeltjes, zoals vrouw Schuurman, bestond uit het 'vat'. Dat werd dwars door midden gezaagd, in sloot aan een touw gelegd om te ontoliën en te dichten en dan als 'waskuipen' verkocht. (NB).

Als kinderen van de meester hadden wij 's zomers schoenen aan, maar 's winters zwart geverfde klompen, die we haalden bij Trijntje Tolk, een winkeltje tussen het raadhuis en de school. Op 22 december, de trouwdag van Pa en Moe, mochten we daar voor allemaal een 'Hoornse taai' halen, zo'n blanke, glimmend bruin van boven. Die was duur, 2 cent, een gewone kostte meer één. Van grootte ongeveer briefkaartmodel.

Er waren een paar behoorlijke kruidenierszaken, twee textielzaken waarvan één 'deftige' die veel stoffen op staal verkocht, een schoenmaker tevens schoenlapper, teven scheerwinkel. Toen ik naar de kweekschool ging voelde ik me ongelukkig met m'n lompe, in het dorp gemaakte schoenen.

Hoeden, schoenen, confectie werden in Amsterdam gekocht, voorzover ze gekocht werden.

De armen van Broek

Natuurlijk woonden er in Broek ook 'armen'. Industrie was er in 't geheel niet; een turfgraverij heeft eens een poging gewaagd tussen Broek en Zunderdorp, 't was niet van langen duur, geloof ik. Ik was toen trouwens niet zo erg jong meer. Vaste getrouwde boerenarbeiders waren er praktisch niet, wel enkele knechts bij de grotere staffersboeren. De boeren werkten met eigen volk en inwonende ongehuwde knechts, in de hooitijd kwamen de 'Duitse poepen', ook wel uit Oost-Nederland, en vond elke Broeker die wilde, wel wat te verdienen (ook aan de vreemdelingen). Maar 's winters waren ze zonder en aangewezen op de 'brijpot'. Met hun emmertjes en pannen zag je ze elke middag gaan. De meesten woonden aan de Jaagweg (de weg naar Monnikendam) en het armhuis stond aan de 'Kant', nog verder dan de kerk. Ze moesten dus het hele dorp door. Ze zullen wel niet elke dag brij hebben gekregen, maar 't werd zo genoemd. Je ging 'naar de brijpot'. Ook weduwen en invaliden e.d.

Er waren wel vaste arbeiders bij sommige boeren. Bv Kees Nadort bij Klaver, Evert Lof bij Simon Pronk, Jac Butter bij Tessel, enz. Verdiensten: zes gulden per week, wat ook zo ongeveer een timmermansknecht verdiende, hoe laptten ze het om rond te komen, al kostte alles veel minder? Zwaan 'verhuurde' in de achterkamer bij Jb Tolk 70 cents per week. Maar ze hadden meestal een lapje grond in huur, bv weeshuistuin, en wie zich er niet voor schaamde, ging 's winters naar de 'brijpot'. Ik zie de rijen vrouwen en soms mannen nog staan. Meestal viermaal per week: brij, erwtensoep, gewone soep en grauwe erwten met spek of bruinen bonen, ook gort. 't Eten was uitstekend, de minachting voor de kapucijners was algemeen. Je vond in de goot op de Laan vaak alles terug. Toen wij eens kapucijners aten en dat heel lekker vonden, zei onze loopjongen Jaap Slot: dat eet ik niet, ken ik van de brijpot wel krijgen. (NB).

Een staaltje van armenzorg uit die tijd is het volgende verhaal. In mijn klas zat een jongen, Henk Wiedemeier, niet van de rijke Wiedemeiers; zijn moeder was weduwe. Hij kon heel goed leren. Pa deed altijd heel erg zijn best een

goede leerling door te laten gaan, meestal naar de Normalschool in Edam. Maar ja, deze moeder leefde grotendeels van de ondersteuning en 't armbestuur was niet om te praten. Henk kon boerenknecht worden en zo z'n moeder helpen. Zo gebeurde.

Maar twee jaar later kwam zijn broer, Adriaan, van school, en toen won Pa het pleit, want Adriaan was niet sterk genoeg voor boerenknecht; hij mocht onderwijzer worden. Henk was in alle staten van woede. Zo gauw hij oud genoeg was, tekende hij voor de militaire dienst. 'k Heb hem nog één keer teruggezien in Broek, in uniform, rumoerig en dronken. Ik was toen op de kweekschool. Ik heb nooit geweten wat er van deze jongen geworden is, maar heb er dikwijls aan gedacht.

De weduwe Wiedemeier (moeder van Henk en Adriaan) was schoonzuster van de 'grote' Kees Wiedemeier. Veel aan haar gelegen laten liggen, deed hij niet. Ze was dood- en doodarm, verdiende wel eens wat bij met het oudste beroep in de wereld en werd daarom 'er wel op aangekeken'. Ze vertelde aan mijn ouders - ze was onder behandeling - dat ze dat deed voor haar jongens die ze 's avonds wel met een stuk steekraap voor de honger naar bed moest sturen. Zeg jij er wat van! Later is ze weer getrouwd met een van haar 'klanten' die veel dronk en vaak de boel kort en klein sloeg. Ze mocht dan van mijn moeder bij ons in de kelder waar oud serviesgoed stond, eruit halen wat ze nodig had. Haar jongens keken later niet meer naar haar om. Een was aan de drank en weg, de ander als onderwijzer te deftig, dacht zij, omdat zij maar met die gewone losse arbeider getrouwd was. Zij was later werkster bij mijn moeder en ik ben toen met mijn kinderen nog eens bij haar geweest, aan het eind van de Jaagweg, om met ze geitenmelk te drinken. Ze had nl. in een klein hokje een geit. Het ging haar later beter. Ze kreeg (kocht) een nieuw huisje aan de nieuwe weg naar Zuiderwou.

Over die armenzorg wil ik nog wel wat schrijven. Mijn vader kon er zich dood aan ergeren. Toen Neel Breek nog heel klein was, was haar moeder al weduwe. Ze had nog drie of vier betrekkelijk kleine kinderen en lag eens middenin de vorstwinter in een ijskoud huis met een gemene pneumonie. Mijn vader kreeg amper hulp voor haar, ook al vanwege het aloude beroep. Maar wie de 'heren' van het weeshuis met stroop smeerde, kreeg alles. Mijn vader kende sommige heren uit de kerk uit zijn praktijk met heus niet mooie ziekten.

Als kind kwam ik vaak in 't weeshuis. Indertijd stierf op Zuiderwou de moeder (weduwe) van Ma, Anne en Jan Lafargue. Die werden door 't kerkbestuur te Zuiderwou uitbesteed in 't Broeker weeshuis. Mijn vader droeg me op me met Ma die van onze leeftijd was, te bemoeien om haar beetje 'erin' te krijgen. Ik heb ook wel mogen mee eten in het weeshuis. Dat ging aan de grote keukentafel. Twee gebeden: eerst door het jongste kind (Jan), daarna door vader Eysker. Het was er wel gezellig. In die keuken stond ook de grote 'brijpot' die van onderen met vuur werd gestookt. Twee grote nappen voor de distributie hingen erbij.

Zondags kregen de wezen als 'extra' een schepje suiker in de melk en water dat ze in plaats van thee kregen. Als er uitvoeringen waren, kregen de wezen vrijkaartjes zodat ze weleens vaker ergens naar toe mochten als wij. Bij bruiloften werden ook de wezen niet vergeten (heb ik ook nog gedaan, al waren er toen vrijwel geen wezen meer, maar oudjes).

Nu nog even over het oudste beroep. Sommige vrouwen gingen maandagochtends naar Amsterdam, naar de korte Nieuwendijk. Daar waren 'dergelijke cafés' (nog wel geloof ik). Ze verdienden daar dan wat bij en kwamen 's middags terug. Ik herinner me dat ik eens in de tijd dat ik de praktijk waarnam bij een zuster van vrouw Wiedemeyer een miskraam opruimde. Natuurlijk werd er weinig over gesproken. Alleen aan 't einde: "Is nu alles weer in orde? Och, ik ben nog zo jong en 't is zo makkelijk en gauw verdiend". (Ze was op 22 jaar weduwe met vier kinderen). Ze ventte met manufacturen, maar wat zal dat en de diaconale steun belopen hebben? En 't was er keurig in huis. Later kreeg ze een onecht kind. Parree maakte de diagnose en durfde het haar niet te zeggen (ze wist het natuurlijk allang). Hij kwam bij mijn vader en vroeg raad. Die ried hem aan te zeggen: "Als u geen weduwe was, zou ik zeggen...enz." Toen kwam het hoge woord vanzelf. Ze had gehoopt dat deze man haar zou trouwen, maar dat liep mis. Er is veel leed in de wereld.

Dan was er vrouw Lof, die 't zo naar vond dat iedereen kon zien 'dat meneer van de armen bij haar kwam'. Hij **moest** dan nl. de medicijnflesjes met een rood kapje voorzien (anders goud) en de poeders niet in doosjes maar in pakjes afleveren. Hij mocht deze zo flinke vrouw die nooit schulden maakte met veel kinderen, graag en sprak af: als Cor 's zomers meer verdient, breng je me wekelijks als 't kan maar wat, dan zijn we kiet. Het triomfantelijke gezicht van Dirk als hij zo zomers eens twee kwartjes in een papiertje kwam brengen, vergeet ik nooit.(NB)

De notabelen

Dan had je natuurlijk de burgemeester, dominee, dokter, onderwijzers, gemeentesecretaris, allemaal import. De burgemeester wisselde nogal eens, betekende meestal niet zo veel, vriendjespolitiek denk ik. Gemeentesecretaris Van

Engelenburg trouwde met een Broekse en burgerde daardoor in. Pa en Oom dokter waren heel erg verknocht aan Broek en zochten het nooit verder, namen daardoor nogal een belangrijke positie in. Trouwens, van de drie onderwijzers was er maar één die steeds wisselde. de tweede was ook een oude, meester Bleeksma, eveneens met een Broekse getrouwd, en de onderwijzeres juffrouw Donker was er als jong meisje gekomen en bleef ook, tot Pa gepensioneerd werd.

Eigenaardig dat de dominee zo weinig betekende. Het dorp was erg onkerks. Behalve de Vrijzinnig Protestantse kerk was er geen enkele secte. Eén katholiek gezin. De kerk was 's zondags praktisch leeg. Wij hadden er onze eigen stoel die ook altijd leeg was. Toen we groter werden, zei Moe dikwijls: "Waarom gaan jullie nooit eens? Ik vind het zo naar dat die stoel altijd leeg staat."

Zondagsavonds was er geen dienst. Daarom was Oudejaarsavond zo'n plechtigheid. Het klokgelui, het licht uit alle ramen. Aan onze kant van de kerk waren er een paar mooie gebrandschilderde. Dan wilden we wel heen en dan na de dienst de olieballen thuis.

Er waren 's winters altijd op woensdagavond half zeven kerkdiensten voor de stadvaartsboeren. Deze werden in mijn jeugd heus nog wel aardig bezocht en ik heb er fijne herinneringen aan: het intiem verlichte kerkje, de reuk van de stoven. Laatst ben ik met Chris nog eens in de kerk geweest op een middag en ben op mijn oude stoel gaan zitten en heb herdacht hoe ellendig ik het vond met mijn vader in de bank naast Jaap Wagemaker te moeten zitten. Geen meisje zat in een mannenbank.

Ja, op oudejaarsavond was de kerk altijd vol. Tot ergernis van ds Cremer die dan zo dom was dit te laten blijken en toepasselijke teksten nam als "Vriend, wat doet gij hier aan deze plaats" (Matth. 26:50) of "En Gallio trok zich geen van deze dingen aan" (Hand. 18:17) in plaats van te proberen in zo'n volle kerk 'zending' te betrachten!

Op De Erven stonden een paar mooie oude huizen, nu gerestaureerd voor een deel, waar een paar deftige oude Broekse families woonden. in mijn tijd alleen nog maar de laatst overgebleven weduwen, mevrouw v. Walsum, mevr. Koker. Een heel aparte plaats in het dorp nam de zoon van de laatste in, bewoonde een huis met kantoor aan het Havenrak. Hij leende geld uit.

Ja, die Kokers! Toch wàs hij wel iemand. Hij leende geld uit en inde gelde en 'speelde' makelaar maar kwam niet aan de beurs en rekende veel te hoge percentages. Mooi was zijn 'politiek' waarin hij toch nog veel invloed had. Ik herinner me een briefje aan zijn boom aan het Havenrak gespijkerd: "Vrienden, wien zult gij stemmen? Dien anarchist, dien bommenwerper?" (Het ging om de unieliberaal K. Czn de Boer, burgemeester van Assendelft.)

Na de Eerste Wereldoorlog kwam er een Boerenleenbank, maar voor die tijd kwam alles wat geld nodig had, bij Koker terecht. Dik en dom, rijk en behoudend. Niet gezien in het dorp maar met heel veel invloed, altijd wethouder, fel tegen alles wat naar 'rood' zweemde, d.w.z. een beetje vrijzinnig, want socialist en rooie waren scheldwoorden in het dorp. Tante Gé schreef een verhaal over hem op.

Dan had je een rijksveldwachter (Pater) en later ook een gemeenteveldwachter, een postdirecteur, brievegaarder, in mijn jeugd 'Jan Pantoffel'. Ik ken niet eens zijn echte naam; hij liep altijd op pantoffels. Later een echte met een echt kantoor en de enige telefoon van het dorp.

En dat is het dan wel zowat, wat de inwoners betreft. Natuurlijk vergeet ik er nog heel wat, een slager, een smid, een timmerman. Een tijd lang zelfs een notaris, maar die was weer gauw weg.

In een groot huis aan het Havenrak woonde mevr. Rems met twee dochters, weduwe van oud-burgemeester. Een wonderlijk gebouwd huis dat me erg imponeerde met een reuze beukenboom achter 't huis waar we beukenootjes mochten zoeken. "We" d.w.z. de kinderen van de meester en de dokter, niet zomaar iedereen. Later stierf de oude mevrouw en trouwde de ene dochter. De andere heeft er lang gewoond, verhuurde wel een paar kamers. Tijdens de watersnood woonde de ongetrouwde burgemeester er. Later lange tijd de schrijver C.J. Kelk.

Het huis van tante Rems was een oud patriciërshuis met ernaast het 'rookhuis' voor de heren (waar Schieveen later woonde) die niet mochten roken in 't woonhuis vanwege de zindelijkheid.(NB).

Een apotheker was er ook een poosje geweest. Z'n weduwe woonde in een tegen de kerk aangebouwd huisje, half snoep- half drogistwinkeltje. Voorzover ik me herinner, had dokter ook de apotheek.

Voor dat mijn vader er was, was er een apotheek in 't huis waar in onze tijd eerst Heiloo en later Jan Pronk en Jurrie Tolk woonde. Arnold dronk en kon 't niet bolwerken en stierf. Een dokter kon alleen bestaan als hij apotheekhoudend was en zo werd mijn vader benoemd. Hij zelf heeft de apotheek nooit gekend. Tante

Arnold ging met haar vier dochtertjes in Amsterdam wonen en kamers verhuren. Dat liep faliekant, want voor al deze dingen was zij niet geschikt, kwam 'arm als een kerkrat' zoals ze zei, in Broek terug. Ik meen gehaald door je vader en ds Ten Bruggecate. Ze zetten haar in een winkeltje, maar dat kon ze niet: gaf meer weg dan ze inde. Geen wonder, toen ze trouwde was zij 'het rijkste meisje van Dordrecht'. Alles was op. Later kwamen Annie Donker en de ongetrouwde onderwijzeres bij haar inwonen. Ook een triest leven geweest.(NB)

Gas en licht en water

Er was in het dorp geen gas, elektriciteit of waterleiding. Gas is er nog niet; alleen enkele boeren die in de Broekermeer woonden hadden een gasketeltje. Verder waren er alleen petroleumlampen, ook als straatlantarens. De lantarenopsteker ging ze elke avond met z'n laddertje langs en later weer voor het uitblazen, ik meen al om tien uur. Alleen de lantaren over de Kerkebrug waar je de hoek om moest naar het huis van de dokter, bleef de hele nacht branden. Als volgens de kalender de maan moest schijnen, kwamen de lantaarns niet aan, al was de lucht bewolkt. Buiten de kom van het dorp was het altijd donker.

De mensen waren in die tijd zuinig met licht. De lamp niet te vroeg op. Er werd lang geschemerd, Ik kwam als kind veel bij Veltrop (de slager tegenover de dokter). Als Piet de Wit met zijn laddertje de lantaarn die bij ons in 't uiterste hoekje aan de Erven stond in de tuin opstak, mocht de lamp op. Tot dan werd er veel gezongen, vaak tweestemmig, schoolliedjes. Ook zondagavonds was dat zo bij jullie. Ik zie nog het witte theelichtje van je Moe en wij zitten in die diepe vensterbank in de voorkamer.(NB)

Erger was het gebrek aan waterleiding. Elk huis lag voor of achter wel aan een sloot, daar was dan een wal, walhuis of gemetselde wal voor de betere standen, alleen maar een afstapje met houten beuntje voor de mindere, waar pannen enz. geboend werden en 't water voor straat schrobden en ander werk werd gehaald. Verder had bijna elk huis een regenwaterbak waaruit je met een aker kon putten. Bij ons thuis was de zaak heel knap opgelost. Onder 't huis een grote regenwaterbak, we hadden nooit gebrek. Achter in de gang was een deurtje, waarachter je de bak met deksel kon zien, gelijkvloers. 't Was streng verboden dat deurtje open te maken. Niemand had er trouwens ooit iets te maken, alleen als een heel enkele keer de bak moest schoongemaakt. Want op de bak stond een pomp (zwengel in de keuken) die boven de gootsteen een bak vulde waaraan twee koperen kranen. Bovendien in de trapkast een grote filter waar onder drinkwater uit getapt werd. Het afvalwater liep vanuit de gootsteen weg door de WC die tegen de keuken was aangebouwd, maar de deur aan de andere kant had in het achterportaal. Ko en ik probeerden daar 's avonds altijd samen heen te gaan; 't was er zo donker. Ons walhuis werd hoogst zelden gebruikt.

Over het water schreef ik al bij de boeren en 't spoelen 'over sloot', soms tussen twee pletjes in. Wij hadden ook regenwaterbak in huis. in de 'schuur' en filter voor drinkwater. Afvalwater kwam in 't gootje naar de plee, mondde daar uit. Was ideaal voor de ratten! Mijn moeder maakte altijd veel lawaai met de bril, uit angst voor de ratten. Bij jullie was - al rook hij niet aangenaam - toch de plee veel hygiënischer omdat alles in de put ging. Herinner jij je nog dat je moeder eens als pleepapier een 'roman' verknipte en wij van die plee nog niet weg waren te slaan? Hoever ben jij? enz. In de sloot woonde de 'bullebak' of de 'okkerman' of 'haantje pik' die je zo mee naar beneden trok.(NB).

Mijn moeder, hoewel geboren in Brouwershaven, had een echte angst voor al dat water in het dorp. 't Was trouwens het grote gevaar voor spelende kinderen. Daarom werd ze wijs gemaakt dat er in het water 'waterwolven' woonden die je erin trokken als je te dicht bij de kant kwam. Moe heeft ons nooit zo iets verteld, ze was erg modern. In droge zomers was de watervoorziening van het dorp een probleem. (ook tijdens de watersnood toen de bakken vol liepen met brak zeewater). Vooral de staffersboeren hadden veel water nodig voor het schoonhouden van de melkbussen. Onder het Kerkeplein was een kolossale regenwaterbak die al het water van het kerkedak verzamelde. Op het plein stonden een pomp die in mijn tijd al niet meer gebruikt werd, en twee vierkante bakken, waarvan het deksel op slot was. Was je eigen regenwaterbak leeg, dan kon je daar water halen. 't Kostte wel een kleinigheid. Sleutel en aker haalde je bij de koster van de kerk.

Er werd 's zomers veel gebruik van gemaakt, maar er waren er ook heel wat die het gemakkelijker vonden de bussen maar aan de slootkant te schuren. Geloof maar dat ze blonken. Dat er wel eens wat slootwater in achterbleef, een kniesoor die erop let. Als je nu weet dat ook alle plees op dezelfde sloot loosden, verwondert je dan nog het grote aantal tyfusgevallen in de grote steden? Een melkfabriek is pas na de eerste wereldoorlog opgericht. Keuringsdienst van Waren was er toen al in Amsterdam; de staffersboeren konden niet al te veel water in de melk doen zonder een bekeuring te riskeren, maar op zindelijkheid in het dorp zelf werd niet gelet. Aan het eind van De

Erven woonde een staffersboer (Pauw) die berucht was om z'n regelmatige bekeuringen, tot hij er tenslotte de kast voor in ging. Maar dat was een schande! Niet het water toevoegen aan de melk, dat dat 'de kast' ingaan.

Vertier in het dorp

Was Broek een doods dorp? Stellig niet. In de eerste plaats was Amsterdam dichtbij; 't was echt een reisje om daar af en toe eens boodschappen te gaan doen. En dan een bezoek aan het Tolhuis, café annex speeltuin aan onze kant van het IJ. Maar dat waren hoogtepunten die niet dikwijls voorkwamen. Je moet bij dit alles niet vergeten dat zestig jaar geleden het leven veel simpeler was dan nu. De mensen halen nu hun schouders op over veel dingen die toen evenementen waren. Volgens de begrippen van toen was er in Broek altijd heel wat te doen. Er was een fanfarecorps met een goede dirigent, Stapel, die ons ook pianoles gaf. Helaas dronk de man wel eens te veel. Verder een zangvereniging, allebei met hun repetitieavonden en tweemaal per jaar een uitvoering met bal na. Evenzo de kinderschool. Verder een afdeling "Tot Nut van 't Algemeen" met regelmatig lezingen. Pa speelde daar nogal een grote rol in. Dat 'Nut' had ook een leesbibliotheek.

Een rederijkerskamer was er ook.

De Rederijkerskamer 'Tracht' was enig! Harmen speelde er in mee en nooit zal ik het volgende vergeten. Er werd gebeld. Harmen: "Of hij meheers regenjas mocht lenen voor Tracht". Nu was ik toen al op jaren des onderscheids en rook lont. Mijn vader gaf niets om zijn kleding en droeg sinds jaar en dag eenzelfde model regenjas. Model meen ik 1890 (en 't was toen 1913). Hij liet die jas omdat het zo'n fijne jas was, altijd weer maken door de dorpskleermaker Jongkees. Model zonder mouwen met grote pelerine. O zo'n gemakkelijke jas! Ik vroeg dus aan Harmen: "Je mag, maar waarvoor?" Antwoord: "Ik moet voor bandiet spelen" (dit natuurlijk na enige aarzeling). (NB)

's Zondagsavonds was er dikwijls dansen in de herberg naast ons huis. Vijf dansen voor een dubbeltje, de dames vrij. Wals, polka, polka, mazurka, kruispolka en Duitse polka. De kruispolka werd meestal vervangen door een tweede wals. Bulkes speelde daarbij viool. Die man had ook een danscursus met dansavonden.

's Zomers was er weinig behoefte aan vertier. Iedereen werkte zolang het licht was en was dan 's Zondags blij met een rustdag. 's Middags ging je dan bij elkaar op visite, 's avonds kaarten. Tegenwoordig is het bridge of klaverjassen, vroeger whist of pandoeren. Ook bij ons thuis werd iedere zondagavond gewhist met oom en tante dokter, beurtelings bij hen of bij ons. 's Middags werd er over politiek en van alles gedebatteerd. Pa las *De Telegraaf*, dokter *Het Nieuws van de Dag*, die wat conservatiever was. Er zullen nog wel enkele dagbladen gelezen zijn in het dorp maar dat weet ik niet. Het gros las alleen de *Noord-Hollandsche Courant*, die eens per week verscheen, en velen natuurlijk helemaal niets.

Als Pa en Ma bij dokter waren moest de meid (dat klonk toen nog niet als een belediging) op ons passen. Ik herinner me dat Ko en ik eens uit bed geslopen zijn om stiekem te kijken beneden, wat ze met haar vrijer uitvoerde. Ik moet toen nog heel jong geweest zijn, want Eef trouwde toen ik negen was, daarna kregen we Neel Breek. Moe veranderde zelden van dienstbode. Ik herinner me best dat we toen braaf straf hebben gehad.

Terwijl 's zondags de ouderen kletsten of kaartten, schoolde het jonge volk samen bij het tramstation, eens in de twee uur kwam uit beide richtingen een tram. Allemaal net als nu, alleen waren er geen brommers, nauwelijks fietsen. Buiten het dorp wandelen deed eigenlijk niemand.

'k Heb daar bij het tramstation, achter het wachthuisje, m'n eerste sigaret gerookt, gekregen van de jongens.

Toch waren er ook 's zomers hoogtepunten. Om te beginnen het Meivuur op 30 april. De hele maand april liepen de kinderen door het dorp te leuren:

Wie heeft er nog een beetje oud Meivuur, een bezempje, een boendertje
5 | 1 1 1 1 | 1 1 3 | 2. 1 3 | 2 2 1 3 | 2 2 1

enzovoorts, herhaald tot in het oneindige.

Het oud Meivuurliedje is iets langer. Er komt n.l. nog bij: "een bezempje, een boendertje, een schoofie riet, anders branden we hele Meimaand niet". (NB)

Wat we ophaalden werd even buiten het dorp op een hoge stapel gegooid. Op 30 april 's avonds kwam het halve dorp en werd de zaak onder toezicht van de veldwachter in brand gestoken. Ieder dorp had een Meivuur, bij helder weer kon je ze zien branden in de omtrek. 't Was er natuurlijk om te doen dat de onze het langste brandde. Wij kinderen kwamen aan het Meivuur niet meer te pas. Als 't ons verveelde gingen we kijken aan de andere kant van het dorp of we die van Watergang of Zunderdorp of Zuiderwou nog konden zien.

Voor die tijd had je nog Palmvasen. En dan Pinksterdrie. Alle boeren en ook veel anderen die kans zagen, trokken dan naar Purmerend. Je kon er met de tram komen (Zunderdorp overstappen), maar het was mooier als je gerij had. Sommigen hadden een sjees, zo'n tweepersoons met een kap erover, je ziet ze nog met 'ringsteken', de meesten een grotere met achterbank, ook met een kap met een heel klein ruitje achterin. Ko en ik hebben verschillende keren meegereden met boer Uitenthuis, wiens erf achter aan onze tuin grensde met een sloot en muur aan onze kant ertussen. We vonden het prachtig, moesten dan van hem zingen onderweg. In Purmerend wandelde hij een keer met ons de markt over; daarna kocht hij een zakje snoep en werden we in een plantsoentje gezet, terwijl hij alleen z'n weg ging. We waagden het niet weg te lopen, niet zozeer uit gehoorzaamheid als wel uit angst voor de grote stad. Ko had er bijzonder slag van alle gevaren realistisch af te schilderen en ze had veel invloed op me, hoewel ik 'een kat' was, maar ze was twee jaar ouder. Later haalde Uitenthuis ons dan weer af.

Als tegenprestatie moesten we helpen in de hooitijd. 't Was natuurlijk niet serieus bedoeld, maar ik heb het wel zo opgevat. 'k Had er mijn eigen hooiharkje. Het hooiland lag niet altijd vlak bij de boerderij; op het laatste voer mochten we elke dag bovenop meerijden naar huis.

Is dit allemaal alleen maar zo mooi door de herinnering?

Ik had een schoolvriendinnetje buiten mijn drie 'echte' vriendinnen, Neeltje de Ruig, Nelie zeiden we toen al, die haar vader liep de omtrek af met garen en band en ander textiel met een grote zak op zijn rug. De verdienste zal wel klein zijn geweest. Hij zat dan ook altijd op de verkopen, gedeeltelijk misschien om wat handel op te doen, maar ook probeerde hij 'plokjes te halen'. Als iets verkocht was aan de hoogsteieder, kreeg de op een na hoogste een percentage van de koopsom, en dat was zuiver winst, dat was 'de plok', maar er zat natuurlijk het risico in dat je de hoogsteieder bleef. Hij probeerde het zelfs met huizen. Ik herinner me tenminste dat ze gingen verhuizen naar een groot huis aan de Dorpsstraat waar hij aan was blijven 'hangen'. Hij heeft het financieel voor elkaar gekregen, ze hebben er tenminste lang gewoond. Maar er was natuurlijk thuis heel wat over te doen en Nelie hoorde daar het nodige over. Uit dit gezin zijn er later drie aan de 'tering' gestorven.

Wie de 'plok' niet haalde en dus ongewild koper werd, bleef zitten met 'plok en brok'. Kees de Ruig ging met zijn karretje of met zijn zak de boer op. Eens had hij een ezel die hij voor 't wagentje spande, maar hij was te bang voor het dier, het werd niets. Sinds die tijd sprak men over de 'ruige ezels'.

Ik geloof niet dat hij aan dat eerste woonhuis bleef hangen. Hij, Simon Veen en ik meen bakker Medemblik, hadden in de loterij gespeeld en wat gewonnen en zodoende. Het was het oude huis achter de kerk van 'Catoetje Kersepit' die familie van hem was (hoe weet ik niet meer). Wil moest er wel eens heen en we kregen dan een balletje. Misschien is hij aan het huis van Bleeksma blijven hangen. (NB).

Meer een genoegen voor de kinderen was het 'spuit proberen'. Er was natuurlijk een vrijwillige brandweer. De mannen die er niet bij hoorden, waren 'hekkeluiters', allemaal om de bevolking op een afstand te houden. Ook Pa had zo'n mooie roodwitte stok. Als ergens brand was, luidde de klok en was meteen het hele dorp wakker. Er was eigenlijk zelden brand, soms een boerderij in de omtrek. Ik herinner me er maar één in het dorp zelf aan De Erven waarbij drie huizen verloren gingen. In een ervan woonde een 'rijke' Broeker. Wij hebben wekenlang tussen de puinhopen gezocht naar 'gesmolten zilver', nooit iets gevonden natuurlijk.

Die rijke mijnheer was geen Broeker. Hij was een zeer zonderlinge Israëliet die veel antiek verzamelde en heel mooie dingen had. Eerst woonde hij in het huis naast ons (aan de overkant) met de tuin en de koepel. Hij bezat beelden die hij in de tuin opstelde. Het waren naaktfiguren. Iedereen sprak er schande van en ik herinner me hoe we allemaal stiekem en gniffelend gingen kijken en er stikkend van het lachen vandaan kwamen: oh oh oh, hoe durft hij! schandelijk!!! (NB)

Maar tweemaal per jaar werd de brandspuit gecontroleerd. Wij kinderen met onze oudste kleren aan maar roepen "Spuit ken niet". Drijfmat kwamen we thuis. Gé zegt, zij mochten nooit meedoen, maar Ko en ik wel. Moe was toen zeker wijzer geworden of 't was omdat Gé longontsteking had gehad op haar negende jaar. Een herinnering is weleens onvolledig.

De muzikent

Beslist aardig waren de zomeravondconcerten door de fanfare op de muzikent die in het Havenrak stond. De mensen wandelden daar heen en weer of zaten op de grasstrook tussen weg en water, die toen veel breder was dan nu. De veldwachter hield orde onder de kinderen, Pa ook natuurlijk, die had geloof ik nog meer gezag. Maar al wat een bootje bezat, en dat waren er heel wat, zat op het water. Ik hoorde tot die gelukkigen, want mijn derde vriendin, Jannie Groot (later ook tbc) was een boerendochter en wij mochten dan met z'n vieren in de jol. 'k Geloof dat ik er thuis geen toestemming voor vroeg, ik kan me moeilijk voorstellen dat Moe het goed gevonden zou hebben. 't Was

echt enig, vooral als in de schemering op de muziektent licht gemaakt werd. Voor donker was het natuurlijk afgelopen.

Wie echt de muziek wilde horen, liep ook wel aan de overkant van 't water. op de Erven of in de Broekermeer. Mijn zusters, meen ik. Moe zal wel gedacht hebben dat ik daar bij was.

Bij het overlezen betrap ik mezelf op een fout. 't Is gewoon ondenkbaar dat volwassenen op het gras gezeten hebben, verbeeld je, voor gek staan voor 't hele dorp. 't Zal wel opgeschoten goed geweest zijn, dat ik toen voor volwassenen hield. En de 'poepen'.

Zo af en toe kwam een groepje kunstmakers in het dorp. Op het kerkeplein werd dan een groot kleed neergegooid en de baas van de troep moedigde ons steeds aan geld van huis te vragen en op het kleed te werpen. Als er naar zijn zin genoeg op lag, begon de voorstelling, 't oude bekende recept, een clown, een hondnummer, een paar acrobaten.

Of de 'Beiersche kapel' een rondtrekkend muziekgezelschap. Vader heeft ze in Zaandam heel goed gekend, sjouwde er als jongen altijd achteraan. Ze speelden heus niet slecht. Bij ons kwamen ze niet zo vaak, 't haalde niet genoeg op, denk ik.

Of de 'hardloper' in z'n mooie pak met belletjes, aan alle deuren bellend of kloppend, maar nooit stil staand. Of een man met een aapje.

Bijzondere gebeurtenissen werden altijd aangekondigd door de dorpsomroeper met z'n mooie koperen bord waar hij op sloeg, "hoort, burgers, hoort".

Ook de 'stratschouw' door B en W in mei en in november. Die drie gewichtige personages, de burgemeester met ambtsketen om, speurden dan naar ieder grassprietje tussen de straatstenen, het hele dorp door. De hele bevolking was de week daarvoor aan het straat wieden. "k Heb ieder jaar met m'n knieën op een matje met een stomp mesje de straat afgewerkt. Wij hadden zo'n groot stuk omdat ons huis niet evenwijdig aan de straat stond maar met een hoek van 45 graden ongeveer.

Heel wat kleurige figuren zijn in de loop van de tijd uit het dorpsleven verdwenen.

De kermis

En vergeet de kermis niet. Een gezellige ouderwetse kermis heeft weinig gemeen met het lawaaigedoe dat jullie aan dat woord verbindt. Er waren een draaimolen met paard en een tent met schommelschuitjes met een draaiorgel, maar ze stonden zo ver mogelijk van elkaar.

Pas later een paard. Toen wij klein waren draaiden een stel dorpsjongens in de binnenste ring de molen. Ging de bel dan sprongen ze "er op". Bij de beginbel gingen ze weer draven en hardlopen en duwen. (NB).

Verder een stuk of tien kramen en kraampjes, de grote nogakraam van Stuvé, over heel Nederland bekend, behalve noga allerlei soorten snoep, een speelgoedkraam, oliebolletjes, een wafelkraam, de schiettent en dan meest kleinere: met dobbelstenen gooien (onder de 6 of boven de 9), met draaiborden, met lootjes, allemaal later verdreven door de loterijwet, laat me niet lachen asjeblieft. En natuurlijk het 'kop van Jut', een schiettent, koekhaktentjes, een Turkse schop. Rond het bestrate deel van het plein, tot de Kerkebrug en een eind het Havenrak langs. Op het onbestrate plein stond de schouwburg met de achterkant naar ons huis, later ook de kinematograaf. Ik ben er nooit in geweest, maar genoot natuurlijk van de aanplakbiljetten *De twee wezen*, *De koerier van Lion* of *De noodlottige gelijkenis*, enz.

Woensdagmiddag om vier uur opende de kermis, de donderdag en zondag om één uur, dat waren de drukke dagen. Donderdag was een echte zondag. Wij kregen van Moe elke dag 5 cent kermisgeld en donderdag en zondag van Pa nog een dubbeltje en hadden het de hele week heerlijk druk met een zo voordelig mogelijke besteding van dat kapitaal.

Alleen de zondagavond was rumoerig. Dan kwamen de boerenjongens hun geld opmaken, meest in de herberg naast ons. Daar werd gedanst, maar meer nog gedronken, en later in de avond gevochten. Wee de Monnikendammer 'stoepenschijters' die met Broeker meisjes willen dansen. Neem me niet kwalijk maar zo werden ze heus genoemd. Wij waren de 'Broeker vinken'. Elk dorp had zo z'n bijnaam. Je vader is een Wormerveerder 'gladoor'.

Die Monnikendammers kwamen er natuurlijk expres om. De veldwachters kwamen er vaak aan te pas. Op de Apeldoornse kweekschool in mijn klas was een meisje, dochter van de veldwachter van Rockanje, ze woont er trouwens nog. Die was altijd zenuwachtig als het kermis was in Rockanje.

Op die zondagavond mochten wij natuurlijk de kermis niet op. Met opbouwen en afbreken mee was de dorpsjeugd er de hele zomervakantie zoet mee. Die duurde trouwens maar twee weken.

Wat dat kermisgeld betreft, wij kregen meen ik ook nog wat van Oom Dokter, de meeste kinderen hadden veel meer dan wij. Al was er bijna geen eten in huis, kermisgeld was er wel. Er werd trouwens altijd behoorlijk gesnoept in het 'arme' dorp.

En dan was het alweer bijna Sintre-Maarten. Wij hadden er wel altijd een, maar mochten niet het hele dorp ermee rond, dat paste zeker niet voor ons. Bovendien gaven sommige mensen centen en daar was Moe erg op tegen. Wij zongen bij een stuk of zes uitgezochte adressen en moesten daar dan binnen komen. Ik vond het nooit 'echt'.

En dan kwam de winter en verlangde je naar sneeuw en ijs. Jongens hadden een prikslee, meisjes een slee die geduwd werd. Als het ijs sterk genoeg was, was het Havenrak een mooie besloten schaatsbaan. De Broekervaart werd zo lang mogelijk opgehouden voor de melkboot, dus ging de toen al grote trek van Amsterdam naar de Gouwzee wel via Broek, maar vanuit het Zuiden via Zunderdorp. In Broek moesten de schaatsers dan twee bruggen over; er werd daar flink stro gelegd waarover ze dan met schaatsen aan naar de Jaagweg konden lopen. (Hand ophouden natuurlijk). Velen bonden ook af en namen een rustpauze in het Stationskoffiehuis of de tegenoverliggende herberg of in een van de tentjes op het ijs. Koek-en-zopies heetten die, meest met chocolamelk en (kant)korstjes. 'Hete melk en kouwe Jan, leg ereis an, leg ereis an', riepen de verkopers.

Als het mooi ijs was en erg druk werd er zóveel geïnd dat de centen met akertjes vol weggingen. Dat was in 't Zuidend bij Schreuder, voor de weg naar Marken. Later was alles veel eerlijker verdeeld, toen de I.J.H.N. werd opgericht en alle baanvegers, ook zij met slechter standplaats, evenveel kregen. (NB).

Maar het Havenrak was voor de Broekers. Een dubbele brede baan ('Centje voor de baanveger') met aan het eind een koek en zopie. 's Avonds verlicht, het tentje dan, de baan lag in de schemering, leuk voor de stelletjes. 't Was net een balzaal. De kinderen scharrelden aan de buitenkant.

Ik herinner me een avond toen ik dertien was en in Amsterdam op school. We hadden een vast clubje uit Edam, Monnikendam en Broek dat dagelijks met de tram naar school ging. Op die bewuste avond was er op het Havenrak gekostumeerd schaatsenrijden. 'k Heb die hele avond met een 'Volendammer' gereden zonder te weten wie het was. Pas de volgende dag in de tram begreep ik het: Siem Hartog, een van ons clubje. Hij zat 5e klas HBS Amsterdam, was naar Broek gekomen in de hoop met Du Hofman te rijden, 4e kweekschool Amsterdam. Maar toen zij niet verscheen, had hij zich maar met mij tevreden gesteld.

Ja, die Du. Hoewel ze als vijf jaar oudere mij niet meetelde, ben ik toch wel eens bij haar thuis geweest. Ik vond het er zo prachtig, 's zomers in de opgepronkte stal. 's Winters stonden de koeien twee aan twee in een hok met tussenschotten op manshoogte, voor open langs de 'groep', maar in de zomer werden een paar van die hokken ingericht tot woonvertrek en een gedeelte van de rest opgepronkt met glimmend koper en blauwe borden, op de grond zand in kunstige figuren, soms met kralen erbij. We hadden in Broek nog twee van zulke stallen, ze worden nog steeds in stand gehouden voor toeristen, maar die van Hofman was niet te bezichtigen.

Iets bijzonders was ook de kaasmakerij van hem. Behalve de twee bovengenoemde die nog steeds quasi 'eigen' boerenkaas verkopen die onvervalste fabriekskaas is, heb ik in het dorp geen kaasmakerijen gekend, alle melk werd in Amsterdam verkocht.

De vreemdelingenindustrie begon al in mijn jeugd. Maar de vreemdelingen kwamen er alleen op doorreis. Van de boot en later ook van de tram als groep een half uur Broek, net lang genoeg voor een bezoek aan de kerk en aan een van de show-boerderijen. Ze kwamen dan langs het winkeltje van Piet Heiloo (Piet Antiek) met z'n prachtige ingelegde kralentuintje, 1 dm hoge heggetjes langs de schelpenpaadjes. Die heeft uit het dorp heel wat oude mooie dingen weggesleept. Toen later de opkopers uit Amsterdam liepen te snorren, was de room er al af.

Na de verdwijning van de staffersboeren door de verplichte levering aan de melkfabriek ging veel verdienste uit het dorp weg. Behalve de boeren leeft het nu praktisch van de toeristen, houdt daardoor veel van het oude krampachtig in stand. Maar behalve de nodige geld inbrengende show wordt op deze wijze veel waardevols bewaard. Op een burgemeestersbijeenkomst zei kort geleden de burgemeester van Broek: "Ik ben heel tevreden met twee nieuwe woningen volgens de toewijzing, 'k Heb liever geld voor restauratie."

Ik hoop niet dat het dorp in de grijparmen van Amsterdam valt; dat heeft Holysloot en Zunderdorp al, grenst aan de gemeente Broek,

Opschudding in het stille dorp

Wijnveldt heette de toenmalige burgemeester en hij was een man van weinig betekenis die niets anders van het leven verlangde dan met rust te worden gelaten. Maar dan had hij toch een andere vrouw moeten hebben. Eerzuchtig was ze, als eerste vrouw van het dorp wilde ze ook als zodanig erkend worden. Eerste voorwaarde daarvoor was natuurlijk dat haar man dan ook de rol speelde van hoofd der gemeente. Dat lukte niet, zou waarschijnlijk wel nooit zijn gelukt met persoonlijkheden als dokter Bakker en meester Schoemaker tegenover zich die wel sterk domineerden. In huis echter was ze zonder twijfel de baas over haar man en vier kinderen die wat ouder waren dan wij. Ze was misschien ook een beetje teleurgesteld en verbitterd.

Toen kwam van Engelenburg in het dorp, een jongeman van goeden huize en rijk, maar een losbol. De familie, bang voor het verlies van al hun geld, kreeg gedaan dat hij onder curatele werd gesteld, tot assistent-

burgemeester in Broek werd benoemd en bij Wijnveldt in huis gedaan. Zelf heb je in zo'n geval niets meer te vertellen.

En toen begon de narigheid. Mevrouw Wijnveldt had al spoedig in de gaten dat deze intelligente jongeman haar echtgenoot volkomen naar de tweede plaats zou verdringen, als hij maar een beetje degelijker werd en van de drank afkwam. Maar dat strookte volstrekt niet met haar idee van de verhouding tussen burgemeester en assistent. Ze was een dominerende vrouw en hij toentertijd een zwakke figuur. En dus kwam hij niet van de drank af.

Maar de burgemeestersvrouw wikt en Amor beschikt. In het dorp woonde een welgestelde boerenweduwe met twee dochters en Wim van Engelenburg werd verliefd op de jongste, Sijtje. Dat was een knap en ook lief meisje, maar met een stevig willetje. Ze had al een verkering achter de rug (wij spraken nooit van verloving) met een beetje losse jonge man waarvan ze veel narigheid had beleefd en dus zei ze heel beslist: "Alles goed en wel, Wim, ik mag je graag en ik wil je wel, maar eerst van de drank af!" Ondanks alle bekende argumenten van 'met jouw hulp' en zo bleef ze standvastig.

Dus moest Wim het alleen zien te klaren. Hoe weet ik niet, maar ten slotte kwam dokter Bakker aan de zaak te pas; die kwam al heel gauw tot de conclusie "Die jongen moet bij Wijnveldt weg". Daarmee was de strijd tussen de dokter en de burgemeestersvrouw een feit. Wim stond onder curatele, kon zelf niets beslissen, 't gevecht werd over hem heen gevoerd met de betreffende instanties en de dokter won. Van Engelenburg kreeg een degelijk kosthuis. Dokter en mijn vader haalden hem zoveel mogelijk in hun gezinnen. Ik herinner me heel goed dat hij 's zondagavonds bij ons was of bij de dokter. Werkte denk ik toen al aan z'n boek dat in 1908 uitkwam. Hij heeft een paar maal Sinterklaas gespeeld bij ons en ook weet ik van een kermisavond waarop wij met z'n vijven (Nel was er altijd bij) de kermis op gingen en van hem overal in mochten. Onze eigen vaders waren niet zo royaal. Met deze ruggesteun heeft hij het inderdaad geklaard, maar gemakkelijk moet het niet geweest zijn, want Sijtje bleef voorlopig nog ontoegankelijk.

Woedend was mevrouw Wijnveldt; ze heeft dat thuis ongetwijfeld uitgevierd, denk ik, want haar oudste zoon, toen al of bijna al volwassen, raakte er door uit zijn evenwicht. Ik geloof eigenlijk dat hij nooit voor 100% toerekenbaar was. In elk geval, op een winteravond wachtte hij van Engelenburg op bij de Kerkebrug, een betrekkelijk stille hoek, en sloeg er met een opzettelijk meegebracht bijl op los. 't Is in een dorp niet zo moeilijk iemands gangen na te gaan. Van Engelenburg werd direct aan z'n arm gewond en kon toen tegen de wildeman niet veel beginnen. Maar een toevallig passerende jonge vrouw begon zo hevig te gillen, dat de dominee het in huis hoorde en naar buiten stormde. Gerard was toen gauw overmeesterd en ingesloten, en de gewonde onder dokters handen. 't Liep dus allemaal goed af, maar stel je de opschudding voor in het dorp. De volgende dag liep Van Engelenburg met een verbonden arm en was de dader al naar Haarlem vervoerd. Nooit heeft het dorp meer iets van hem gehoord; hij is heel stilletjes afgevoerd, naar een inrichting vermoed ik. Zelfs dat wisten we niet.

Gerard is een enkele maal in Broek terug geweest, maar gauw vertrokken. Hij is helemaal aan lager wal geraakt. Stien Musch zag hem eens in Haarlem op het station. Hij was toen bij het Leger des Heils. (NB).

De familie Wijnveldt was natuurlijk voorgoed in haar schulp gekropen. Een interessante bijzonderheid voor ons kinderen was dat v. Engeleburg na die tijd altijd met een buldog liep. Uiteindelijk kreeg Van Engelenburg zijn Sijtje.

Dit verhaal loopt over een aantal jaren. Toen het begon was ik nog klein, op de grens van tussen wel en niet geloven aan Sinterklaas. Ik herkende Van Engelenburg in zijn Sinterklaasrol, wat mijn twijfel wegnam. En ik ben stellig een jaar of achttien geweest toen ik voor hun eerste baby een manteltje haakte. Jacob diende ten slotte tweemaal zeven jaar om zijn Rachel.

Ze woonden later in een mooi nieuw huis aan het Havenrak. Helaas kan ik dit verhaal niet besluiten met de gebruikelijke zin "en ze leefden nog lang en gelukkig", want Sijtje stierf na een jaar of vijf; later hertrouwde Van Engelenburg met haar zuster.

Het dorp heeft met dit alles hevig meegeleefd en daardoor v. Engelenburg ook volledig als dorpsgenoot geaccepteerd, hoewel hij toch een vreemde was. In de watersnood heeft hij trouwens bewezen wat hij waard was; hij bestuurde samen met Pa de gemeente. We hadden toen al lang een andere burgemeester.

't Verhaal op zichzelf is natuurlijk niet zoveel bijzonders. Het aardige ervan is eigenlijk dat het dorp het zo eenparig beleefde.

De dorpsgemeenschap

De saamhorigheid in de dorpen was groot, en Broek vooral voldeed aan alle voorwaarden voor een echte dorpsgemeenschap. Met 1200 inwoners, ruim 200 gezinnen, was het gemakkelijk te overzien; iedereen kende iedereen van haver tot gort. Ook de komvormige bouw werkte hiertoe mee. In een dorp als Oostzaan kenden de mensen om de Noord en om de Zuid elkaar veel minder. Toch was het net groot genoeg om een bloeiend verenigingsleven mogelijk te maken, en dan was er één kerk en één school, geen splijtzwam dus in de gemeenschap.

De nabijheid van Amsterdam deed hier geen afbreuk aan. De laatste tram vertrok zo vroeg uit A., dat je er niet 'uit' kon gaan, auto's waren er niet (Het dorp liep uit als er één kwam), fietsen weinig. Trouwens, de buitenwegen waren donker en lang niet best.

Was er in het dorp dan geen standsverschil? Natuurlijk was dat er, maar veel vager en vanzelfsprekender aanvaard, dan bijv. in Zaandam waar de betere standen op aparte scholen en in aparte verenigingen zaten. Natuurlijk tikten de mannen aan hun pet, als ze een van de notabelen tegenkwamen, natuurlijk spraken ze die met "u" aan en werden met "je" beantwoord.

Als er een nutsavond was in de herberg van Kees Wit, zaten de mensen rondom aan tafeltjes, maar rond de grote ronde tafel in het midden zaten alleen de notabelen, en als er een toneeluitvoering was in de herberg van Ubbels, zou geen gewone man erover denken op een van de voorste rijen te gaan zitten. Daar werd niet eens verder bij gedacht, dat 'hoorde zo'.

En als er al eens iemand opstandig was, dan was dat om privé redenen en kroop hij tegenover 't gezag al gauw in zijn schulp.

Jaap Esselman was lastig geweest op school en had van Pa een pak slaag gehad. Zijn vader 'nam dat niet' en schold in huis en op straat op 'die rooie'. Als Jaap geslagen moest, zou hij dat zelf wel doen. Hij zou die rooie wel eens de waarheid zeggen.

Esselman belt aan, Moe doet open.

- Ik wou meester weleens spreken.

- Kom binnen, Esselman. Ik zal hem roepen.

Esselman op de mat, klompen op de stoep, pet in de hand. Komt Pa aan.

- Dag Esselman. Je wou me spreken?

- Ja meester, ik... ik...

- Kom maar even verder, Esselman.

Samen in 'Pa's kamertje', tegenwoordig zeg je 'studeer'.

- Ga zitten, Esselman.

- Ja meester.

- En wat heb je op je hart?

- Ik... ik...

- Jaap is lastig geweest en ik heb hem daarvoor gestraft. Wou je daarover praten?

- Ja meester, ik... ik... ik wou zeggen, Jaap is een kreng, geef hem maar goed op z'n donder.

- Prachtig, Esselman, dan zijn we het dus eens. Dag Esselman.

- Dag meester.

Af.

Die standsverschillen werkten zelfs door in de jeugd. Je speelde wel allemaal met elkaar, maar je vriendinnen zocht je toch in je eigen kring. In de klas boven me zat een drietal onafscheidlijken: Jat Wiedemeyer (later Jannie) van de rijke staffersboer, Neel Pels (later Nelie) en Harriët Dugardijn wier vader een beste zaak in gereedschappen en huishoudelijke artikelen had. Ze keken op ons dorpskinderen echt neer, en dat was meer een kwestie van stand dan van geld. Pels moet toen al volkomen aan lager wal zijn geweest.

O Jo, wat mooi, die trotse meisjes! Van vrouw Dugardijn heette het altijd 'Kaal en boetweitgort in de dekschaal, dat is deftig!' Dan ziet niemand dat je maar gort eet. Nu kom ik aan 'klatsch' (evenzo goed leuk!).

Toen Sijtje met v. Engelenburg trouwde en ze samen naar Amsterdam waren geweest om allerlei te kopen, waren de Remsjes zeer geïndigneerd: stel je voor, die Sijtje, dat mens koopt een eetservies! (de kif?) (NB).

Wij smaalden wel op ze, vonden ze 'groos', maar deze ze toch al gauw in alles na. Jat werd Jannie, Hil werd Hillie, enz. enz. 'De meiden' werden meisjes.

Ikzelf was een uitzondering, speelde veel liever met de andere dorpskinderen dan met mijn 'vier' zusters. In de eerste plaats was ik de jongste en dus maar weinig in tel, in de tweede plaats was Nel een plaaggeest die er het grootste plezier in had als ik driftig werd, wat, vrees ik, weinig moeite kostte; in de derde plaats ben ik van mijn geboorte af een beetje het kind van Gé geweest, ze deed alles voor me en sprong voor me in de bres, maar moest dan ook gehoorzaamd worden.

Nee, ik zocht het liever bij de 'meiden' van het dorp; en 't heeft me ontzaglijk veel moeite gekost om volledig als een der hunnen te worden geaccepteerd. Maar 't lukte. Soms ging ik daarbij over de schreef. Ik herinner me dat ze eens een poosje kwaad op me waren omdat ik 'zo plat was'.

't Gevolg hiervan was dat ik op een ongemerkte manier in de dorpsgezinnen kwam, en daardoor de dingen wel eens anders zie. Nel kwam er ook wel veel, maar dan toch als Nellie van dokter, en wel van een zeer geliefde dokter. Dat is een boven elke twijfel verheven feit. Typierend in dit verband, vind ik, dat ik me van Nel geen enkele

scheldnaam herinner. Han was Hajewiet (H.J.W.Schoemaker), Gé was 'Pa half negen' omdat ze altijd waarschuwde als Pa in 't vuur van z'n gesprek met andere leerkrachten de klok van half negen 'vergat'. Ko had ook geen scheldnaam, er werd altijd gezongen 'Heb je niet die kleine Ko gezien?' Ik was 'Juffertje waai op' tot m'n negende; toen werd ik 'kale kalkedodder' in verband met de haaruittrekkerij. Een 'kalkedodder' noemden we een pas of nog niet geboren vogeltje. Wat mijn vader betreft, hij werd vrij algemeen 'Rooie Arend' genoemd, achter z'n rug vanzelf. (Tante Gé heeft het in dit opzicht absoluut mis.)

Jan Proper waagde het eens in zijn strafregels over het 'geharkte' te schrijven "Ik mag niet in het geharkte trappen van Rooie Arend". Natuurlijk met de bedoeling zo gauw mogelijk op zijn lei dit laatste met wat spug uit te vlakken. Eilaas: niet vlug genoeg. Betrapt! (NB).

Mijn vader was gevreesd, ook wel gezien bij de verstandige mensen, maar 'geliefd'? Toen hij 25 jaar hoofd was, moest dat zorgvuldig verzwegen; hij wilde geen gefeest en zei zelf: "Ze menen er toch niets van". Dat hij desondanks in Broek bleef (met zijn capaciteiten had hij stellig in de stad meer verdiend) had een andere reden. Zelf drukte hij het zo uit: "In een dorp ben ik wat, in een stad niets". Hij heeft wel heel veel voor het dorp gedaan via de school en z'n leerlingen, maar ook in het verenigingsleven.

Wat oom dokter bewogen heeft, weet ik niet. Hij was in z'n vak ook heel knap en vooruitstrevend, had stellig op veel gemakkelijker manier veel meer kunnen verdienen. Hij moet een grote liefde voor het dorp gehad hebben, is er ook na zijn praktijk blijven wonen in een oud huis aan het Havenrak, recht tegenover de pastorie. Nu is het 'Broekerhuis' daar gevestigd.

Mijn vader hield van het dorp en 'wat hij er aan folklore uithaalde'. Hij had directeur van een sanatorium bij Nijmegen kunnen worden, maar vond - en ik geloof terecht - dat mijn Moeder daar toch geen vrouw voor was. (NB).

Ik heb de plezierigste herinneringen aan oom Dokter, had ook veel met hem te maken. Als kind van vijf was ik er een poosje in huis, toen Gé erg ziek was (longontsteking). Oom Dokter ontdekte toen dat ik doof was en ingetrokken trommelvliezen had. Gedurende m'n hele schooltijd moest ik naar hem toe om mijn oren te laten spuiten. En dan m'n haren op m'n negende. 't Was maar een ordinaire hoofduitslag, geloof ik, maar in plaats van de 'petroleumkap' op iets dergelijks, heeft hij me wekenlang haar voor haar uitgetrokken. Dat was louter goedheid. En dan maar vertellen, verhaaltjes en grappen. Hij zat boordevol humor. Je vader, toen mijn verloofde, mocht hem ook erg graag.

Van tante dokter weet ik weinig. Ze moest altijd worden ontzien, had een hartziekte. We speelden dan ook altijd bij ons.

De spelletjes en versjes

Wat speelden we? Laat ik in de eerste plaats vaststellen dat we speelden. Rie's moeder die in Uitgeest is opgegroeid, beweert dat meisjes niet mochten spelen in die tijd.

Na schooltijd ging je naar brei- of naaischool en verder hielp je thuis. Een brei- of naaischool was er natuurlijk ook in Broek.

Boerenkinderen gingen al vòòr de lagere school en daarna naar 'Naatje', een ongetrouwde vrouw, en leerden daar breien (5 cent per week, naaien 10, later 25). Als ze op de lagere school in een bepaalde klas kwamen (ik meen 5, 6 of 7) dan naar naaien in de bewaarschool. Met 15 leerde ze machinaanaaien en waren dan 'volleerd'. (NB)

Toch speelden de meisjes veel na schooltijd. Of was dat de invloed van mijn moeder? Die heeft wel meer dingen ingevoerd, die later door anderen zijn nagevolgd, klompen en bonte schortjes bijv. ook voor 'burgermeisjes'. Jammer dat het afknippen van onze haren geen navolging vond. 't Stond wel niet leuk, maar o die afschuwelijke 'luizenplaag'.

De spelletjes met bijbehorende versjes die tante Gé beschrijft, waren echt voor het schoolplein. Dan had je meer kinderen bij elkaar. Meisjes en jongens speelden apart, kring- en zangspelletjes, springen, kaatseballen, stekelen, bikkelen waren echte meisjesspelletjes. Takkiedeman, bok-sta-vast, haasje-over, knikkeren meer voor jongens, ook steltlopen,

Meisjes hadden een houten hoepel met losse stok, jongens een ijzeren met vaste stang met aan 't eind een rondgebogen ring waar de hoepel doorheen liep. Meisjes hadden een zweeptol, jongens een piktol.

Een ideale speelplaats na schooltijd was het Kerkeplein en rondom de kerk met z'n nissen en z'n hoge blauwe stoepen (bikkelen). Wij speciaal een tuin met grasveld, zandbak en wip. Bij slecht weer een groot huis met zolder er over.

's Zondags werd er niet op straat gespeeld; dan had iedereen zijn knappe goed aan en wandelde alleen maar.

Na de lagere schooljaren was het spelen afgelopen. Dan was je groot en deed je niet meer zo flauw, moest trouwens werken. De meeste burgermeisjes bleven gewoon thuis, de armere zochten een dienstje.

Toen mijn derde vriendinnetjes, Jannie Groot, bloedspuwingen kreeg, zei haar vader, een boer: "Och, wat bij die meisjes onder niet komt, komt naar boven". Daarmee gladweg de tbc ontkennend waaraan toch zijn vrouw gestorven was. En 't kind had nota bene alle kliekjes op moeten eten waar haar moeder over had zitten hoesten. Dit was meer domheid dan gierigheid; hij had heus wel wat voor z'n dochter over.

Kun je je voorstellen hoe een dokter moest vechten om de eenvoudigste hygiënische maatregelen gedaan te krijgen? Ik hoor oom Dokter nog foeteren op het slapen achter gesloten bedsteedeuren. De mensen waren doodsbang voor tocht (lees frisse lucht). Tot mijn twaalfde heb ik ook altijd in een bedstee geslapen, maar zonder deuren, hoor. Er waren er vijf in ons huis, waarvan twee in de 'meidenkamer', een opkamertje boven de kelder dat in de keuken uitkwam. Wij hebben nooit meisjes voor dag en nacht gehad. Natuurlijk waren er ook wel vooruitstrevende mensen. Ik herinner me best de tentjes buiten waar een tbc-patiënt in lag. 't Hielp trouwens weinig; in die tijd kon een dokter bijna niets tegen die ziekte beginnen. Sanatoria waren alleen voor de rijken. En als zo'n ziekte dan eenmaal in een dorp heerst, vooral in een niet al te welvarend dorp, berg je dan. Er zijn in Broek eens een paar Amerikaanse doktoren geweest, naar aanleiding van een artikel van oom dokter in een of ander tijdschrift. Weer een bewijs dat het heus geen geïsoleerd dorp was.

Het leven binnen zo'n dorpsgemeenschap werd volledig beheerst door wat 'hoort' en wat 'niet hoort'. Dit geldt natuurlijk voor elke gemeenschap en in alle tijden. Hoe kleiner en geslotener de gemeenschap hoe strenger de code gehandhaafd wordt. Vooral wat betreft de verhouding tussen de seksen. Ging je daar buiten, dan was je 'raar'. Ze vonden het in Broek erg 'raar' dat Wim Banning op klaarlichte dag gearmd liep in 't dorp, niet alleen met Han, maar zelfs met haar zusters. Stel je voor!

Trouwens, toen ik in Wormer dikwijls ging fietsen met Jans Vink en Niek Oosterhuis, zei de oude man waar Jans huishoudster was en ik in de kost: "Ik vind het maar nochter, twee maide met ien jonge".

Ik wil niet eindigen zonder je over mijn leven een paar dingen te vertellen. Allereerst dan over Van Weel die mij ten huwelijk vroeg, wat ik maar al te graag had gedaan en waar mijn vader volkomen terecht een stokje voor stak. Wij hadden geheimhouding beloofd, totdat we hoorden dat hij, stomdronken, bij Ubbels alles had verteld en toen wist iedereen het. De ezel. Vanaf dat moment kon hij geen vinger in de as steken of het werd aan mijn vader overgebiefd. De stadvaartboeren hadden hem weer eens in de stad dronken gezien, enz. "Dat meissie moet dat zuipkalf toch niet nemen, dokter", enz. Echt gezellig dat alles, èn voor mij, èn voor hem.

Toen ik een half jaar praktijk heb gedaan in Broek waren Hen en ik nog niet verloofd. Hij kwam weleens op de fiets. Als ik dan in de praktijk kwam, hoorde ik overal: "Heb je skarrel?"

Nu nog iets over tante Arnold. Ze was geen zakenvrouw. Eens kwam een reiziger voor de zoveelste maal met een kwitantie en zei dat hij niet zou weggaan voordat hij zijn geld had. Antwoord: nu man, dan zal ik je een stoel geven, want dan zit je tenminste en vast tot vanavond laat, want ik heb geen cent in huis. De stakker, wat een leven heeft zij gehad.

Eén beroep vergat ik nog nl. in die tijd hadden we de balletjesbakker Hein Stijl, die de boer op ging met boerenballetjes, vier voor een cent. Onze vrouw Houtman had bv alle weken voor 5 cent balletjes. Venters mochten bij hen ook wel mee eten; ze kookte nog op een vuurpot. De venter kon dan zo mooi voorbidden. (NB).